

José Luis López Aranguren

“La reina és més intel·lectual que el rei”

José Luis López Aranguren (Àvila, 1909), filòsof. Ha passat la vida fugint dels dogmes, i entre els quantiosos mèrits que el dignifiquen com a pensador, té el de ser l'únic intel·lectual espanyol sensible a les causes nacionals perifèriques.

Ll'única vegada que vostè ha posat els peus en una plaça de bous va ser amb motiu de l'homenatge a Joan Fuster a València. ¿És així?

—Pràcticament, sí. De menut sí que hi vaig anar perquè a mon pare li agradava molt.

—¿No era Ortega y Gasset qui per prendre-li el pols a Espanya anava a les places de bous?

—Ortega era molt taurí, sí. Però jo, el pols, li'l prenc des de qualsevol lloc, des d'on vulga que estiga en cada moment.

—En certa ocasió va dir que l'horitzó estava clausurat. ¿Ho està encara?

—Sí, políticament clausurat. No es veu alternativa. El partit en el poder ha estat prou astut per a apoderar-se de tot l'arc de possibilitats polítiques. Amb el nom de socialista, el partit ha fet unes voltes una política centrista i unes altres dretana, de manera que ho ha copat tot.

—Aquesta clausura política ¿quines repercussions socials comporta?

—Que el ciutadà mitjà té la sensació que no hi ha alternativa, que no hi ha eixida.

—¿Vostè actualment en què creu?

—Hmmm... D'això que estem parlant, ¿no?

—En general.

—La nostra funció és exercir la crítica. No hi ha alternativa i hem d'esperar que en pugui sorgir alguna, però men-

trestant hem de dir que això no està bé.

—¿No hi ha el més mínim indici que faci presagiar un canvi?

—Jo no el veig. Bé, hi hauria un canvi en l'estil de Cánovas-Sagasta, de torn de partits. Podria passar, i és en definitiva al que aspira el PP, que el cansament del govern permanent demanara una alternativa, que no hauria a portar res millor sinó pitjor encara. Ja ho estem veient en l'Ajuntament de Madrid, ¡quin desastre!

—La llei Corcuera, la reforma del codi penal, l'auge racista... ¿Hi ha una reaproximació als models inquisitorials?

—En efecte. En Espanya encara no s'adverteix tant com en altres països, però és veritat que cada volta seran més dures les sancions contra la llibertat.

En l'època d'Ortega i Unamuno eren els intel·lectuals els que molestaven el poder, i la prova és que a Unamuno el van desterrar, però en la nostra època són els mitjans de comunicació els que pertorben al poder. I encara que Corcuera haja parlat dels intel·lectuals, ho feia en tant que s'expressen a través dels mitjans de comunicació. El substatiu són els mitjans de comunicació i els intel·lectuals són mers solitaris.

—¿Per què creu que anem cap a aquest retocés en les llibertats? ¿És cíclic?

—És un retocés general i no pot dir-se que siga cíclic en el sentit que siguin cicles perfectes i previsibles, però sí que

hi ha puges i baixes, caigudes i ascensos. La nostra no és una època bona, i no ja en Espanya sinó en general: mireu França com està; si ací hi ha xenofòbia, allà molta més. I a Anglaterra, igual, i a Alemanya, per l'estil. Com més immigrants del Tercer Món, més xenofòbia.

—Europa, o bé per convicció (la família monofilial) o bé per prevenció (la sida) ha deixat de procrear; en canvi l'immigrant nord-africà procrea per a l'estoc. ¿A què conduirà aquesta desproporció?

—És molt possible que a la desaparició de la raça blanca d'Europa. L'egoisme europeu està rebent realment allò que mereixia: el seu càstic. La història no fa sinó passar-li factura a Europa.

—¿La corrupció és el preu de la democràcia?

—No necessàriament, però sí, potser, el d'una democràcia com la nostra, recent i posterior a una altra corrupció —el franquisme—, encara que oculta i tapada. I la d'avui és visible precisament pels mitjans de comunicació, per això el govern els té tanta mania.

—Vostè va ser víctima de les iras del catolicisme exacerbats pel seu llibre *Catolicismo*, día tras día. ¿Com ho va viure?

—En aquella època em va semblar absolutament normal. Vaig acudir a la crítica religiosa amb una solapada intenció política. No es podia fer un atac frontal al règim sense passar immediatament a la presó corresponent, però sí,

pensava jo, que es podia atacar *religiosament* al règim, ja que hi havia aquesta espècie d'unitat entre l'església i l'estat. Era una crítica més factible: en qualsevol cas l'església no podia tancar-te en la presó, com a màxim t'excomulgava, però amb mi no van arribar a tant.

—*¿Hi va estar prop?*

—Sí, molt prop. Van publicar un *monitur* contra mi on es prohibia la lectura dels meus llibres entre el personal eclesial i els seminaris.

—*¿A aquella actitud es podia qualificar d'integrisme catòlic?*

—Sí, perfectament. Els integrismes es poden secularitzar, però generalment sempre són religiosos.

—*¿L'islàmic també?*

—L'integrisme islàmic és bàsicament de defensa contra el món occidental. I en la mesura que augmentaran els immigrants islàmics, augmentarà l'integrisme de dins de casa, el catòlic; i en la mesura que els immigrants siguin suficients i no es tracte només de proletariat sinó de gent amb capacitat intel·lectual, s'introduirà l'integrisme islàmic en Europa.

—*Senyor Aranguren, ¿què és l'ètica?*

—Per a nosaltres, els professionals del seu ensenyament, una matèria: l'*ethica docens*. Però l'ètica és el sistema de principis que intenta encaminar la vida des d'un punt de vista moral.

—*¿I la moral?*

—Es dues coses alhora. D'entrada, allò que Zubiri anomenava *moral com a estructura*, que recentment s'ha anomenat protomoral: la capacitat de prendre decisions, la força. El llenguatge esportiu, des d'aquest punt de vista, és molt il·lustratiu: "la desmoralització de l'equip", "la baixa moral del jugador"... Aquesta dimensió de la moral ha de ser represa per l'ètica, perquè sense força moral no es pot ser bo, encara que potser tampoc roïn. Per tant, la moral també és un estadi previ a l'ètica, que seria el segon cas.

—*¿Actualment l'ètica està desmoralitzada?*

—La característica de la nostra època és la desmoralització, que no hi ha res a fer. És el que pensa el ciutadà mitjà políticament.

—*¿I davant d'això què hem de ser esportius?*

—Davant d'això el que fa la gent és no votar.

—*¿I això no és el principi de la fi de la democràcia?*

—La democràcia és un concepte que no existeix en la seua autenticitat i que probablement no pot existir en la seua

plenitud. He dit moltes voltes que la democràcia és fonamentalment moral: s'ha de tenir una moral democràtica, i per una altra banda el sistema polític de la democràcia... sí, subsistirà. Ja deia Churchill que la democràcia era un règim molt dolent, però que comparat amb tots els altres era el menys dolent.

“Abans eren els intel·lectuals, però ara són els mitjans de comunicació els que pertorben el poder”

—*Amb vostè la cultura oficial ha fet com va fer amb Josep Pla: relegar-lo a l'eterna candidatura als premis de reconeixement. ¿Té aquesta sensació?*

—Sí, potser la tinc. Però no em preocupa gens. Els premis o bé afalaguen la vanitat, i jo no sóc vanitos sinó orgullós, o bé proporcionen uns diners, que jo tampoc necessite. De manera que... Però més que jo, són els meus amics els que tenen aquesta sensació, i m'ho fan notar. Jo he tingut molts amics que han estat en els ju-

“Ja no crec en la joventut universitària, està molt desmoralitzada”

rats successius del premi Príncep de Astúries, i sempre m'han dit que hi havia una resistència a atorgar-me el guardó per part dels caps de la casa. Però ni em va ni em ve això.

—*¿Què ha fet vostè per a no merèixer el premi?*

—Supose que és per les meues aventu-

res durant l'època franquista, i per la meua crítica constant al sistema actual.

—*¿Vol dir que la monarquia no li reconeix cap mèrit?*

—Em sembla que el premi Príncep de Astúries és més nominal que real, o reial. La monarquia no hi intervé.

—*¿Vostè es porta bé amb la monarquia?*

—Millor amb la reina que amb el rei, perquè la reina és més intel·lectual que el rei, ¿veritat?, el rei està més acostumat a parlar d'esports o de dones, i jo no sóc esportista i tampoc estic ja en edat de practicar moltes dones.

—*Existeix Aranguren però ¿existeixen els arangurenians?*

—Això diuen, sí.

—*També hi ha qui diu que no.*

—Ha d'haver de tot: uns que sí i uns que no. Ahir mateix va acabar un curs en la Fundación March d'un deixeble meu que en les quatre conferències que ha fet no ha citat a ningú més que a mi. Ara: sí que hi ha una part de raó en els que diuen que no. Jo no he volgut crear escola en el sentit que els meus deixebles ho siguem per repetir les mateixes coses que jo, sinó que m'ha interessat més que siguem deixebles quant a actitud, però no quant al contingut. Per tant, ni he creat escola ni l'he volguda crear, al contrari que Ortega. Ací està l'escola orteguiana, encara que avui no compta molt. Són una escola tan ortodoxa que no tenen cap relació amb la Fundación Ortega y Gasset perquè la consideren esquerranista.

—*¿Vostè ha canviat molt d'òptica al llarg de la vida?*

—Sí, això es veurà en un cicle de conferències que faré al llarg d'aquest mes de març en la Residencia de Estudiantes, on intentaré explicar els meus canvis al llarg de la vida filosòfica. Serà una espècie d'autobiografia filosòfica i examinaré críticament tota la meua obra.

—*¿Es poden mantenir les mateixes conviccions als 20 que als 30 o 40 anys?*

—Jo crec que no. La vida és canvi, i en el millor dels casos, progrés.

—*Algú el va qualificar de postcristià, ¿comparteix el prefix?*

—Supose que això procedirà d'un llibre que vaig publicar des dels Estats Units: *La crisis del catolicismo*, on parlava de postcristians. Però jo sóc un cristià heterodox.

—*¿Déu encara és la resposta a les grans preguntes?*

—No. Déu és la pregunta.

—*¿I vostè ha arribat a contestar-se-la?*

—No. Crec que la metafísica és avui un sistema de preguntes i prou. Preguntes que poden inclús posar-se en relació unes amb les altres i construir-se sistemàticament, però són preguntes per a les quals no tenim resposta. La resposta és el misteri, el respecte al misteri.

—*¿Per què la gent s'avorreix tant, senyor Aranguren? ¿Per què es recorre a la droga?*

—En part perquè no hi ha res a fer. Però les raons són variades. Jo he estat 11 anys als Estats Units, que és el temps que vaig estar separat de la Universitat de Madrid, i allà tenia una relació molt individual amb els estudiants i per tant sabia ben bé què passava. Era l'època de l'auge del descobriment de la droga. La droga tova, la marihuana, tenia un ús convivencial, com prendre una copa. Que per cert, no li he ofert a vostè si volia prendre res...

—*No, moltes gràcies.*

—D'acord. Bé, doncs allò tenia un ús convivencial. I després hi havia un altre ús, que era el de la droga dura, però que tampoc té res a veure amb l'actual, i que es va forjar inclús una paraula per a designar-ho: la psiquedèlia, que significa expansió de l'ànima, de la ment. L'ús psiquedèlic de la droga, en el límit, al que aspirava era a un èxtasi, com el místic però sense necessitat d'oracions i sacrificis. Aquests eren els dos usos del seixanta.

Avui, en canvi, la pobra gent que pren droga ho fa per fugir de la realitat, d'una realitat que és atòc per a ells. I després es pren molt entre executius. Jo, les poques voltes que he sopat amb ells, he vist que es retiren als servicis amb molta freqüència per a prendre la droga corresponent. És per a excitar-se, és un altre ús.

—*¿Vostè encara creu en la joventut?*

—Jo comence a tornar a creure en la joventut.

—*¿Havia deixat de creure-hi?*

—Sí. La joventut va tenir el seu moment estelar en els anys seixanta i després ha decaït. Avui comence a creure en la joventut molt jove, la de la segona generació, però ja no crec en la joventut universitària, està molt desmoralitzada.

—*¿Vol dir que la generació del seixanta ha arribat a insuflar la desmoralització a la posterior, la que ara és universitària?*

—En efecte. A partir de la revolució

del 68 i de la decadència d'aquest entusiasme per la joventut, els joves han anat decaent. I jo diria que ara estem en la conjuntura en què la joventut pot recobrar-se a si mateixa, però la joventut en el sentit de *teenagers*.

—*Vostè és un dels pocs intel·lectuals espanyols que ha entès els problemes perifèrics.*

—Sí, no té res de particular, perquè jo, encara que sóc castellà, tinc la meitat de la sang basca. I he viscut, de xiquet, més temps al País Basc que a Castella. Jo tenia un avi, *el abuelastro*, que em va ensenyar euskera, solfeig, a tocar el piano... Per això tinc major sensibilitat a aquestes causes.

—*¿Per què l'intel·lectual establert a*

El moralista desmoralitzat

Aranguren va ser un pseudònim d'Eugeni d'Ors, fins que es va deixar veure en una galeria de Madrid: vestia tres talles superiors a la seua, tenia la cara lletja com un pastor irlandès i semblava afectat per la filoxera. Venia d'un reducte místic i els seus incòmodes sermons el forçarien a fer turisme fins que, mort el difunt, tornaria d'on creixia la contracultura per a ser la consciència juvenil hispànica, però avui són mals temps per a l'ètica i posa cara d'estafat.

Madrid és tan reticent amb els fets nacionals de la perifèria?

—És centralista, i no ja el madrileny sinó tot el que se'n ve a viure a Madrid. No saltres, en l'època franquista, vam començar a fer unes reunions clandestines entre Catalunya i Castella, però, mentre que els catalans hi posaven molt d'entusiasme, els castellans en posaven tan poc que no van tardar a desertar.

—*¿Va ser a través del seu llibre La filosofia de Eugenio D'Ors que va contactar amb Catalunya?*

—Jo diria que no, perquè quan jo vaig fer aquell llibre D'Ors ja vivia a Madrid, els catalans ja el consideraven un *renegat* perquè ja escrivia només en castellà. La influència va ser posterior al llibre i molt més motivada políticament.

—*Va ser professor a Barcelona, ¿no?*

—Sí, va ser una cosa molt simpàtica. En l'any 65, quan em van expedientar a Madrid i em van apartar de la càtedra

d'Ètica i Sociologia, em van oferir en l'Escola de Disseny Tèxtil de Barcelona una càtedra de Sociologia de la Moda. Però els meus cursos eren molt irregulars i no vaig arribar a viure a Barcelona. Catalunya ha tingut moltes atencions amb mi, de fet la primera Creu de Sant Jordi que Pujol va donar a un no català va ser a mi, i després amb motiu dels meus 80 anys, l'únic homenatge que m'ha fet una comunitat autònoma ha estat el que em va fer Catalunya.

—*¿Amb el País Valencià no ha tingut relació?*

—Sí, a través de Joan Fuster, amb qui vaig discrepar tant. No per raons polítiques sinó conceptuals.

—*¿No seria per la seua definició de la filosofia?*

—...
—*"La filosofia és l'art d'agafar la vaca pels collons".*

—No la recordava, però segur que anaven per ací les coses. A la meua edat ja es perd la memòria.

—*¿Quants anys té?*

—Ho dic com els xiquets: 82 i mig. L'edat només es pot resistir amb molt d'exercici físic i mental

—*¿Vostè morirà anarquista com Sartre?*

—Jo no sóc tant com anarquista.

—*Sartre tampoc ho era. ¿Com es definiria?*

—Com un solitari solidari, o solidàriament solitari, o so-

litàriament solidari.

—*¿Vostè vota o no?*

—Sí, sí. En blanc, però vote sempre.

—*¿Com conceptua el desmoronament soviètic?*

—Segons Marx, la instauració del comunisme no pot venir si no ha fracassat el capitalisme prèviament. I s'hauria endut una gran sorpresa si haguera sobreviscut i haguera vist que en els únics països on es va establir el marxisme, o el *soi-disant* marxisme, era en països que no havien passat ni remotament pel capitalisme. A més, el comunisme ha estat derrotat en una guerra freda i econòmica que ha sumit en la crisi fins al guanyador.

—*¿És l'hora d'Europa?*

—Hauria de ser-ho, però només hi ha un país capaç: Alemanya. I esperem, per la seua tradició a desbordar-se a si mateixa, que es conforme només amb ser el líder de la Comunitat Europea.

Miquel Alberola